

Rozdział / Розділ / Chapter

XVI

Powstanie i funkcjonowanie Szkoły Podoficerskiej
UPA im. płk. „Konyka”

Повстання та функціонування Підстаршинської школи
УПА ім. полк. «Коника»

Formation and working of UPA (Ukrainian Insurgent Army)
non-commissioned officers school named after colonel “Konyka”

Alina Bacic-Saliszewska*

Pomeranian University in Slupsk, Poland

Abstrakt: Artykuł poświęcony jest jednemu z podstawowych problemów, przed którymi stała UPA w południowo-wschodniej Polsce w latach 1945-1947: szkolenia kadr podoficerskich i oficerskich. W celu jego rozwiązania w 1946 roku w VI Okręgu Wojskowym UPA-Zachód utworzona została szkoła podoficerska. Jej komendantem był Lubomir Bachtałowski „Zenko”. Powstała ona wyniku pozytywnych doświadczeń po 2 kursach szkoleniowych w 1945 roku. Pierwszy zaczął się 20 kwietnia 1945 roku z udziałem 25 dowódców SKW (ukr. samoobronne kuszczowe widdiły, czyli terenowe oddziały samoobrony). Drugi kurs rozpoczął się 20 maja 1945 roku, uczestniczyło w nim 60 elewów. Celem kursów było szkolenie kadry dowódczej niższego szczebla. W 1946 roku status szkoły został podwyższony, nadano jej imię im. płk. „Konyka”. Przyszli niżsi dowódcy oddziałów wchodzących w skład 26. Odcinka Taktycznego UPA-Zachód poznawali tam m.in. zasady musztry, regulamin bojowy piechoty, podstawy taktyki walk partyzanckich, wiedzę o broni, terenoznawstwo, kartografię itp. Szkoła funkcjonowała tylko w 1946 roku. Przeszły przez nią 2 pełne turnusy po ok. 200 elewów w każdym.
Słowa kluczowe: VI Okręg Wojskowy; UPA-Zachód; Szkoła podoficerska; UPA.

Анотація: Стаття присвячена одній з основних проблем, з якою стикалася УПА в південно-східній Польщі в 1945-1947 роках: підготовка унтер-офіцерських і офіцерських кадрів. З метою її вирішення в 1946 р. в VI воєнному окрузі УПА-Захід, була створена спеціальна унтер-офіцерська школа. Її комендантом був Любомир Бахталовський "Зенко". Школа повстала в результаті позитивного досвіду після 2 підготовчих курсів, організованих в 1945 р. Перший курс відбувся 20 квітня 1945 р.,

* Corresponding author: bacic@o2.pl

© 2019 Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego. All rights reserved

куди прийняли 25 командувачів СКВ (Самооборонні Кущові Відділи, тобто місцеві відділи самозахисту). Другий курс розпочався 20 травня 1945 року в якому брало участь 60 учасників. Мета курсів полягала в підготовці кадрів командирів нижчого рівня. У 1946 році керівництво підвищило статус курсів до школи, якій надали ім'я ім. полк. "Коники". Майбутні нижчі командувачі відділів, що входять до складу 26-го тактичного відтинка УПА-Захід, пізнавали принципи муштри, бойовий розпорядок піхоти, підстави тактики партизанської боротьби, знання про зброю, орієнтацію в терені, картографію і т.д. Школа функціонувала тільки в 1946 році. Пройшло через неї 2 повні заїзди по близько 200 вихованців в кожному. **Ключові слова:** VI воєнний округ; УПА-Захід; Підстаршинська школи УПА.

Summary: The article is dedicated to one of the underlying problems UPA was facing in South-East Poland in 1945-1947: the training of officers and non-commissioned officers. In order to resolve such a problem – in 1946 in VI military district of UPA-West – a non-commissioned officers school was formed. Its commandant was Lubomir Bachtałowski “Zenko” (Liubomir Bahtalovski). The school was formed as a result of positive experiences after two training courses in 1945. The first course was held on the 20th of May in 1945, when 25 commandants SKW were recruited (Ukrainian self-defense troops: Самооборонні Кущові Відділи [СКВ]). The second course started on the 20th of May in 1945 and 60 recruits participated in it. The goal of the courses was to train the lower level commanders. In 1946 the school status was raised by the authorities to the school named after colonel “Konyka”. The future commanders of the troops consisting the 26th group of tactical sector UPA West were able to learn about the drill rules, infantry combat regulations, the base of guerrilla tactics, weapons, topography, cartography and etc. The school was functioning only in 1946. Two whole turnuses (consisting of approximately 200 cadets each) passed through it. **Key words:** VI military (war) district of UPA-West; Non-commissioned officers school; UPA (Ukrainian Insurgent Army).

Wstęp. Artykuł niniejszy poświęcony jest zagadnieniu szkolenia niższych dowódców oddziałów UPA, ze szczególnym uwzględnieniem Szkoły Podoficerskiej UPA im. płk. „Konyka” funkcjonującej na terenie VI Okręgu Wojennego UPA-Zachód w latach 1946-1947. Do tej pory w polskiej historiografii nie ma opracowania na ten temat, jakkolwiek chodzi o problem zasadniczej wagi, gdyż to od przeszkolonych dowódców zależała wojskowa „kondycja” sotni UPA. Spośród polskich historyków znaczenie szkolenia kadr dostrzegli jedynie Antoni B. Szcześniak i Wiesław Z. Szota. Autorzy

„Drogi do nikąd”¹ poświęcili mu wprawdzie bardzo krótki, półtorastronicowy podrozdział, ale zawarli w nim ciekawe i ważne uogólnienia oraz wnioski dotyczące kwestii. Będę do nich wracać w dalszych partiach swego artykułu.

Poważnym problemem UPA w całym okresie jej działalności był brak dobrze wyszkolonej kadry oficerskiej i podoficerskiej². Autor pierwszej monografii poświęconej UPA, Petro Mirczuk uważał, że wzrost liczebny – UPA odbywał się tak szybko, jak nie powinien ze względu na braki kadrowe. Jak stwierdził: „[...] zgodnie z prawem każdej rewolucyjnej armii stanowiska oficerskie w UPA obsadzano nie odpowiednio do kwalifikacji formalno-fachowych, a zgodnie z okazanymi cechami charakteru i zdolnościami”³. Powyższe twierdzenie nie jest jednak zupełnie zgodne z faktami, gdyż, jak sam Mirczuk zauważał, podstawy kadry oficerskiej stanowili ukraińscy żołnierze niemieckiego Legionu Ukraińskiego oraz dawni oficerowie Wojska Polskiego i Armii Czerwonej⁴. Zdarzali się nawet oficerowie z dawnej Ukraińskiej Republiki Ludowej i Ukraińskiej Armii Galicyjskiej, jednak później ze względu na wiek trzeba było ich częściowo demobilizować, częściowo skierować do pracy sztabowej⁵. Z tych formacji rekrutowali się oficerowie m.in. działającego na terenach państwa polskiego VI Okręgu Wojennego (OW) UPA-Zachód: m.in. Wasyl Mizerny „Ren”, Mirosław Onyszkiewicz „Orest”, Wołodymyr Szczygielski „Burłaka”, Wasyl Szyszkanynec „Bir”. Już wiosną 1943 roku, czyli tuż po utworzeniu UPA, jej dowództwo podjęło decyzję o tworzeniu własnych szkół oficerskich.

¹ A. B. Szcześniak, W. Z. Szota, *Droga do nikąd. Działalność Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i jej likwidacja w Polsce*, Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1973, s. 265.

² P. Sodoł, *Formuwanie starszynskich kadriw*, w: *Ukraińska Powstańska Armia. Istorija neskorenych*, Lwów: Centr doslidzeń wyzwolnoho ruchu, 2007, s. 114.

³ P. Mirczuk, *Ukraińska Powstańska Armia 1942–1952*, Miunchen: Cicero, 1953, s. 252-253

⁴ Ibidem, s. 253. Oficerem Armii Czerwonej był Petro Mykołenko (Mykoła Sawczenko) „Bajda”, w latach 1946–1947 dowódca kurenia przemyskiego UPA.

⁵ *Ukraińska Powstańcza Armia*, Wikipedia. Pobrano z: https://pl.wikipedia.org/wiki/Ukraińska_Powstańcza_Armia (dostęp: 29.05.2017).

Pierwszą było tzw. „szkolenie młodych dowódców” przeprowadzone w ramach UPA-Północ (na Wołyniu). Zakończyło się ono 2 czerwca 1943 roku⁶. Od sierpnia do grudnia 1943 roku działała tam także szkoła „Drużynnyky” pod dowództwem Lwa Kryški „Horynia”. Od września 1943 roku do stycznia 1944 roku na Wołyniu funkcjonowała szkoła „Lisowi Czorty” pod dowództwem por. Fedira Polowego „Poła”⁷.

Metodologia. Celem badań jest poznanie naukowe faktu historycznego, którą stanowiła szkoła podoficerska im. płk. „Konyka” w latach 1946-1947 oraz próby odpowiedzi na problemy główne: w jakich okolicznościach powstała, jak funkcjonowała, jaki był jej koniec i skutki istnienia?

W celu uzyskania odpowiedzi na postawione pytania postawiłam hipotezę główną: czy na terenie 26. Odcinka Taktycznego „Łemko” funkcjonowała szkoła oficerska czy podoficerska UPA? Ze względu na wysoki poziom uogólnienia celu badania postawiłam hipotezy szczegółowe, w których założyłam tylko istnienie szkoły podoficerskiej UPA, a nie oficerskiej, uwzględniając obecny co prawda krótki stan badań umieszczony we wstępie artykułu, który pozwolił mi na wysunięcie dokładnie takiej hipotezy. Uwzględniłam przy tym charakterystykę i teren badań, jakim był 26. Odcinek Taktyczny „Łemko” oraz populację badawczą, którą stanowili elewi kształcący się na przyszłych podoficerów UPA. Druga postawiona hipoteza: w jakich okolicznościach powstała szkoła i jak przebiegały w niej kursy szkoleniowe dla młodych elewów? Badania dokonałam w oparciu o materiały źródłowe pochodzące z archiwum Instytutu Pamięci Narodowej-Oddział w Rzeszowie oraz Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie, z przeprowadzonego, jak już wspomniałam, stanu badań z literatury na temat istniejących szkół oficerskich i podoficerskich na terenie trzech odcinków

⁶ P. Sodoł, *Formuwanie...*, dz. cyt., s. 114.

⁷ P. Mirczuk, *Ukraińska...*, dz. cyt., s. 253.

taktycznych UPA w Polsce oraz podejścia i interpretacji tego zagadnienia przez historyków. Wyniki badań oraz dogłębną analizę i interpretację przedstawię w następnym rozdziale.

Wyniki badań – działalność szkoły podoficerskiej. Początki kadry podoficerskiej w VI OW UPA-Zachód miały swój początek w rejonie Karpat. Tam 3 marca 1944 roku w okolicy miasteczek Bolechów i Skole powstała najbardziej znana, największa i prawdopodobnie najlepsza szkoła oficerska UPA – „Ołeni”⁸. Według zeznań Lubomira Bachtałowskiego „Zenka”, członek sztabu 27. odcinka taktycznego UPA-Zachód, 15 października 1944 roku napadł na nią oddział specjalny NKWD. Dlatego ostatni kurs został skierowany na północny-zachód w rejon miasteczka Krasne na zachód od Lwowa. Wszyscy uczestnicy po ukończeniu szkolenia oraz instruktorzy zostali odesłani do swoich okręgów⁹. Do interesującego nas VI OW UPA–Zachód odesłani zostali właśnie L. Bachtałowski „Zenko”, Michał Galo „Konyk”, „Marko” i „Mokry”. W styczniu 1945 roku po śmierci Jakiwa Czornija „Udarnyka” dowódcą kurenia przemyskiego UPA został mianowany „Konyk”. Natomiast „Zenko” został mianowany instruktorem wojskowym na terenie 26 odcinka taktycznego UPA „Łemko”.

Decyzja o skierowaniu niedawnych elewów¹⁰ na teren VI OW UPA-Zachód była słuszna. Szcześniak i Szota stwierdzili: „W 1945 r w całym okręgu nie było więcej niż 10 oficerów UPA”¹¹. W połowie kwietnia 1945 roku M. Galo „Konyk” wydał „Zenkowi” rozkaz zorganizowania 3-tygodniowego kursu w celu uzupełnienia braków w wyszkoleniu bojowym kadry niższych dowódców. Szkolenie rozpoczęło się 20 kwietnia 1945 roku,

⁸ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej – Oddział w Rzeszowie (dalej: AIPN-Rz)-051/310, Tłumaczenie z języka czeskiego – przesłuchanie Bachtałowskiego Lubomira ps. „Zenko”, 2 XII 1947 r., k. 41.

⁹ *Ibidem*, k. 42.

¹⁰ Chodzi o określenie dawnego tytułu kandydata na żołnierza, kształcącego się w szkole podoficerskiej.

¹¹ A. B. Szcześniak, W. Z. Szota, *Droga...*, s. 265.

zakończono je 15 maja 1945 roku. Wzięło w nim udział 25 dowódców SKW (ukr. samoobronne kuszczowe widdiły, czyli terenowe oddziały samoobrony). Instruktorami szkoleniowymi byli Hryhorij Jankiwski „Łastiwka”, „Zrub”, „Wadym” oraz „Zenko”¹².

Kolejny kurs rozpoczęto już 20 maja 1945 roku. Wzięło w nim udział 60 uczestników. Ćwiczenia prowadził Piotr Kawuza „Taras”¹³. Kurs został przerwany na początku czerwca z powodu pojawienia się wojsk radzieckich. Potwierdza to wspomnienie jej uczestnika, Iwana Fedaka „Hordego”¹⁴. Pozostawił on także dokładny opis przebiegu szkolenia i jego uroczystego ukończenia¹⁵.

W drugiej połowie czerwca 1945 roku „Konyk” wydał kolejny rozkaz skierowany do L. Bachtałowskiego „Zenka”. Tym razem dotyczył zorganizowania szkoły podoficerskiej celem szkolenia kadry dowódców niższego szczebla. Pierwszy kurs trwał 6 tygodni. Wzięło w nim udział 80 elewów, głównie z sotni „Udarnyk”-4¹⁶ pod dowództwem Wołodymyra Szczygielskiego „Burlaki” i „Udarnyk”-2¹⁷ pod dowództwem Mychajły Dudy „Hromenko”, oraz dowódcy SKW z Nadrejonu „Chłodny Jar”. Dowódcą szkoły znowu został L. Bachtałowski „Zenko”, instruktorami szkoleniowy „Łastiwka”, „Zrub”, „Stryk”, „Woron”, „Wola”, „Wadym”.¹⁸

¹² AIPN-Rz-51/310, Tłumaczenie z języka czeskiego – przesłuchanie Bachtałowskiego Lubomira ps. „Zenko”, 2 XII 1947 r., k. 43.

¹³ *Ibidem*, k.43.

¹⁴ I. Fedak, Wspomnienia Iwana Fedaka. W: *Zakerzonja. Wspomnienia żołnierzy Ukraińskiej Powstańczej Armii*, pod red. B. Huka, t. 1, Warszawa: Archiwum Ukraińskie, 1994, s. 316.

¹⁵ *Ibidem*, s. 315–316.

¹⁶ Słowo „udarnyk” w tłumaczeniu na język polski oznacza „szturmowiec”. W tym przypadku chodzi o kompanię „Udarnyk”-4 pod dowództwem Wołodymyra Szczygielskiego „Burlaka”, wchodzącą w skład 2. Batalionu Przemyskiego na terenie 26. Odcinka Taktycznego „Łemko”.

¹⁷ Chodzi o kompanię „Udarnyk”-2 pod dowództwem Mychajły Dudy „Hromenko”, wchodzącą w skład 2. Batalionu Przemyskiego na terenie 26. Odcinka Taktycznego „Łemko”.

¹⁸ AIPN-Rz-51/310, Tłumaczenie z języka czeskiego – przesłuchanie Bachtałowskiego Lubomira ps. „Zenko”, 2 XII 1947 r., k. 43–44.

Szkoła istniała do końca sierpnia 1945 roku. Realizowany w niej program był taki sam jak w elitarnej w szkole oficerskiej „Ołeni” w Karpatach¹⁹.

W połowie listopada 1945 roku – po spotkaniu w Jamnie Dolnej „Konyka” z Wasylem Mizernym „Renem”, Mirosławem Onyszkiewiczem „Orestem” oraz „Zenkiem” – nastąpił rozwój idei szkolenia podoficerskiego strzelców UPA. Ponieważ wcześniejsze doświadczenia miały pozytywny, jak należy sądzić, wynik, tym razem chodziło już o utworzenie szkoły podoficerskiej dla wszystkich sotni z kurenia przemyskiego. Miało również na celu przygotowanie opracowań zawierających poszerzony wykład przepisów z zakresu służby polowej i walki partyzanckiej. Niestety prace te odłożono z powodu zbliżającej się zimy.

Do realizacji zamierzeń powrócono w kwietniu 1946 roku po ponownym rozkazie M. Onyszkiewicza „Oresta”, który za pośrednictwem „Ren” polecił zorganizować szkołę podoficerską dla członków sotni (kompanii) z 26. Odcinka Taktycznego „Łemko”. Szkole zostało nadane imię płk. „Konyka” czyli płk. UPA Michała Galo, który zginął pod Birczą 7 stycznia 1946 roku. Dowódcą szkoły został L. Bachtałowski „Zenko”. Kurs objął elewów z kurenia łemkowskiego, przemyskiego i bojówek Służby Bezpieczeństwa, liczył 115 osób²⁰.

Przygotowania do szkolenia rozpoczęły się 2 tygodnie wcześniej. Na początku rozesłano zawiadomienia dla dowódców i referentów Służby Bezpieczeństwa o ilości uczestników w oddziałach szkoleniowych, czasie i miejscu zbiórki oraz niezbędnym wyposażeniu i uzbrojeniu. Nawiązano również kontakt z dowódcami żandarmerii polowej. Omówiono sprawy żywienia obozu, przygotowania transportu, wydania uczestnikom ołówków i zeszytów. Poinformowano stałych instruktorów i pomocników

¹⁹ *Ibidem*, k. 44.

²⁰ *Ibidem*, k. 44.

oraz dowódcę sotni „Udarnyk”–7. Hryhorija Jankiwskiego „Łastiwkę”, który miał ze swoim oddziałem ubezpieczać szkołę²¹.

Zgromadzono materiały szkoleniowe i pomocnicze takie jak: regulaminy bojowej piechoty i służby polowej, bojowy podręcznik partyzantki, konspekt o uzbrojeniu, konspekt o szkoleniu strzeleckim, podręcznik z łączności i topografii wojskowej, przewodnik oficera, podręcznik służby wewnętrznej, konspekt inżynierii wojskowej²². Przygotowano program szkolenia, który obejmował 410 godzin wykładów teoretycznych i ćwiczeń praktycznych.

Do programu szkolenia wchodziły następujące przedmioty: służba polowa i taktyka walk partyzanckich (165 godz.), musztra (30 godz.), wiedza o broni (34 godz.), wychowanie polityczne (45 godz.), terenoznawstwo i topografia (25 godz.), służba partyzancka (32 godz.), strzelanie (22 godz.), służba wewnętrzna (20 godz.), łączność (8 godz.), organizacja armii (3 godz.), intendentura wojskowa (4 godz.), gazownictwo (wiedza o gazach bojowych), (4 godz.), zwiad (10 godz.), służba sanitarna (8 godz.). Wszyscy uczestnicy za zajęcia otrzymywali oceny²³.

Powołano skład instruktorski, do którego weszli „Wola” – służba polowa i organizacja wojska; „Łastiwka” – musztra; „Zrub” – uzbrojenie i wiedza o gazach „Lisowyk” – topografia, mapy, łączność; „Zenko” – służba wewnętrzna, służba partyzancka; Wołodymyr Fortuna „Korc” i „Wadym” – wychowanie polityczne; „Zaliznyj” – szkolenie strzeleckie. Instruktorami wspomagającymi byli: „Szuwar” – służba sanitarna; „Potap” – zwiad; „Meteor” – intendentura wojskowa²⁴.

²¹ AIPN-Rz-072/1, t. 12, Sprawozdanie z podoficerskiego szkolenia przeprowadzonego od 03.05. do 01.07.1946 r., 5 VI 1946 r., k. 58. Sprawozdanie to, jak i inne dokumenty, wykorzystane w tym artykule, zostały też opublikowane w: Litopys UPA, t. 33: *Taktycznyj widtynok UPA 26-uj „Lemko”*: *Lemkiwszczyna i Peremyszczyna (Dokumenty i materiały)*, pod red. P. Poticznyj, I. Łyko, Toronto-Lwiv: Litopys UPA, 2001, s. 715–756.

²² *Ibidem*, k. 58.

²³ *Ibidem*, Program szkolenia podoficerskiej szkoły, 03.05.1946 r., k. 22.

²⁴ *Ibidem*, Sprawozdanie...

Szkolenie rozpoczęto 3 maja 1946 roku od uroczystego otwarcia, które obejmowało sprawozdanie, modlitwę i kazanie, odczytanie rozkazów, powitanie przez dowódcę uczestników obozu szkoleniowego. Natomiast samo szkolenie rozpoczęło się następnego dnia.²⁵ Zajęcia zaczynały się od godziny 07.00. a kończyły o 19.00. z przerwą na obiad. Obejmowały 10 godz. dziennie samych zajęć, do południa 5 godz., gdzie przeprowadzano różne ćwiczenia, w tym polowe. Po południu były przeprowadzane wykłady teoretyczne²⁶.

Dzienny rozkład zajęć obejmował następujące zadania:

5.10-5.20 – ćwiczenia poranne,
5.25-5.50 – toaleta, sprzątanie,
5.50-6.00 – modlitwa,
6.00-6.30 – śniadanie,
6.45 – sprawozdanie poranne,
7.00-11.30 – zajęcia poranne,
12.00-13.45 – przerwa obiadowa,
13.45 – sprawozdanie służbowe,
14.00-18.50 – zajęcia popołudniowe,
19.00 – rozkaz dzienny,
19.30 – kolacja,
19.30-20.40 – czas wolny,
20.45 – wieczorne sprawdzanie i modlitwa,
21.00 – cisza nocna²⁷.

²⁵ *Ibidem*, k. 58.

²⁶ *Ibidem*, k. 59.

²⁷ *Ibidem*, Rozkaz nr 2, 03.05.1946 r., k.13.

Komendantem szkoły na czas trwania kursu został starszy buławny (starszy sierżant) „Zrub”. Sotnię szkoleniową podzielono na trzy czoty (plutony). Dowódcą pierwszej czoty na czas szkolenia był starszy buławny „Zymnyj”. Czota była podzielona na cztery roje (drużyny) liczące po 10 rekrutów. Rojowymi byli: „Moroz”, „Myron”, „Woron”, „Czapla”. Dowódcą drugiej czoty był starszy wistun (plutonowy) „Pryspiw”, będący jednocześnie zastępcą komendanta oddziału. Druga czota również była podzielona na cztery roje liczące po 10 uczestników każda. Rojowymi byli: „Maksym”, „Zelenyj”, „Buryj”, „Nehoda”. Trzecia czota składała się z 2 rojów liczących od 8-10 uczestników szkolenia. Rojowymi byli „Korin”, „Hriznyj”. W kursie uczestniczyło 98 rekrutów²⁸. W dniu 30 maja 1946 roku trzecia czota została rozbudowana z dwóch rojów do trzech liczących od 10 do 11 uczestników. Czotowym został „Lubko”. Liczba uczestników wzrosła do 115 osób (Tab. 1)²⁹.

Ogólnie podczas postojów obozu na pierwszym miejscu, w lasach koło Dylągowej nad Sanem, zrealizowano 180 godz. zaplanowanego programu. Szkolenie odbywało się do 23 maja 1946 roku, kiedy oddział Wojska Polskiego zaatakował obóz z trzech stron, omijając zastawy i stójki. W tym czasie w obozie trwały zajęcia i nie podjęto walki, lecz decyzję o wycofaniu się z powodu niedogodnych warunków. Niemniej w czasie wycofywania się zostały spalone namioty, zniszczone resztki prowiantu, zostało zabitych 2 strzelców z sotni „Udarnyk”-7. Strat ze strony Wojska Polskiego nie było.

Uczestnicy szkolenia przeszli do wsi Poręby. Nastąpiła krótka przerwa w szkoleniu. Wszystkich uczestników podzielono na dwie grupy. Jedną przydzielono do oddziału „Udarnyk”-4, a drugą do oddziału „Udarnyk”-7 celem konspiracji w terenie.

²⁸ *Ibidem*, Rozkaz nr 3/4, 03.05.1946 r., k. 28.

²⁹ *Ibidem*, Rozkaz nr 4, 03.05.1946 r., k. 29.

Tabela 1. Stan liczebny Szkoły Podoficerskiej im. płk. „Konyka”
w okresie od 3 maja do 30 czerwca 1946 roku.

Oddział szkoleniowy szkoły podoficerskiej	Stan liczebny na dzień		
	03.05.1946	30.05.1946	30.06.1946
Uczestnicy szkolenia z oddziałów:	98	115	111
„Udarnyk”-1	7	7	7
„Udarnyk”-2	5	5	5
„Udarnyk”-3	6	6	6
„Udarnyk”-4	10	11	9
„Udarnyk”-5	30	30	30
„Udarnyk”-6	5	5	5
„Udarnyk”-7	10	10	10
BSB	20	20	20
inne oddziały	5	20	19
liczba instruktorów razem z dowódcą oddziału	5	5	6
Razem	107	125	121

Źródło: AIPN-Rz-072/1, t. 12, Dane liczbowe ze sprawozdania oddziału szkoleniowego, k. 60.

Kurs wznowiono 31 maja 1946 roku. Tym razem szkoła stacjonowała we wsi Grąziowa, gdzie były oddziały „Udarnyk”-4 i „Udarnyk”-7. Grąziowa stanowiła dla oddziałów szkoły podoficerskiej zaplecze zaopatrzeniowe, z którym mieli duże problemy. Zajęcia odbywały się w lesie. Obóz szkoleniowy kwaterował przez dwa tygodnie w różnych miejscowościach, w takich jak: Grąziowa Górna, Grąziowa Dolna, Jamna Górna, Jamna Dolna. W tym czasie zrealizowano kolejnych 110 godzin zaplanowanego szkolenia. Było ono bardzo często przerywane z powodu obecności WP albo przemarszu na inne miejsce stacjonowania. W dniu 13 czerwca obóz przeniósł się do Cisowej, a stamtąd do kompleksu lasów między miejscowościami Kormanice i Brylińce. 15 czerwca wznowiono kurs, w tym okresie zrealizowano kolejnych 110 godzin programu i szkolenie zakończono, ponieważ zrealizowano cały zamierzony program. Zaplanowano

egzamin, jednak nie doszło do niego z powodu kolejnego ataku ze strony WP³⁰.

W lasach pod wsią Brylińce doszło wtedy do starcia zbrojnego, które nie miało analogii podczas całego okresu walk z lat 1944-1947. Stanęły naprzeciw siebie dwie szkoły podoficerskie: UPA i WP. Ze strony WP była to grupa pościgowa Szkoły Podoficerskiej 28 pp. z 8 Dywizji Piechoty. Szkołę UPA ochraniał oddział „Udarnyk”-7 pod dowództwem H. Jankińskiego „Łastiwki”. Dwukrotny atak polskich elewów na dogodne stanowiska bojowe strzelców „Łastiwki” i ukraińskich elewów załamał się w ich ogniu. Następnie upowcy przeszli do ataku, co skończyło się rozbiciem przyszłych podoficerów WP. Poległo 38 spośród nich, 12 odniosło rany, 6 dostało się do niewoli (po nałożeniu opatrunków zostali zwolnieni); po stronie obrońców szkoły śmierć poniosło 3 ukraińskich elewów³¹.

Po tym boju obóz ewakuował się do miejscowości Cisowa, stamtąd do Jamny Dolnej, następnie do Jamny Górnej, gdzie w końcu przeprowadzono egzaminy.³² Zakończenie kursu przypadło na Święto Państwa, przypadające na 1 lipca 1946 roku. Podczas zakończenia kursu były obecne oddziały „Udarnyk”-7 i „Udarnyk”-4 oraz elewi. Wszyscy kursanci złożyli przysięgę UPA³³.

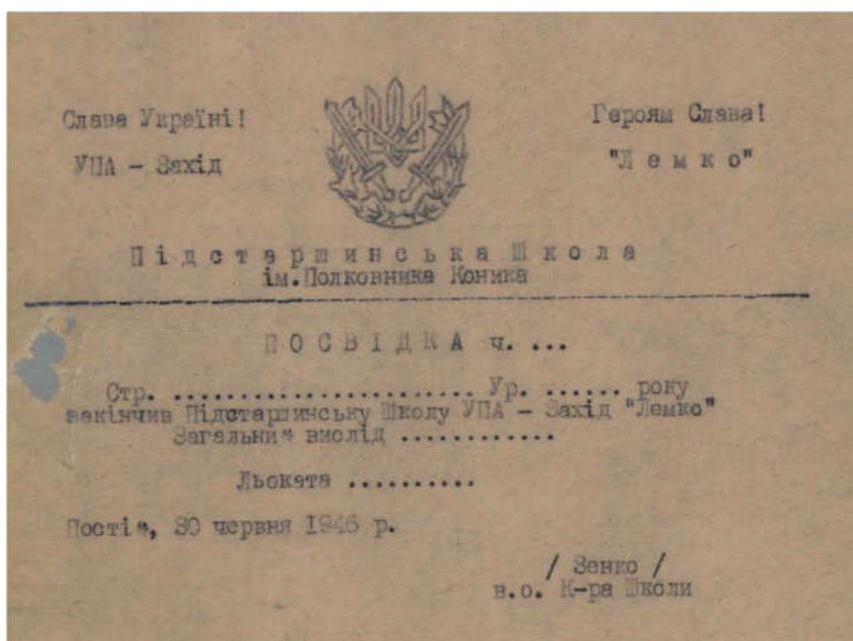
³⁰ AIPN-Rz-072/1, t. 12, Sprawozdanie z podoficerskiego szkolenia przeprowadzonego w dniach 03.05. do 01.07.1946 r., k. 58–62.

³¹ AIPN Rz 072/1, t. 12, Sprawozdanie operacyjne, 3 VII 1946 r., k. 43.

³² AIPN-Rz-072/1, t. 12, Sprawozdanie z podoficerskiego szkolenia przeprowadzonego w dniach 03.05. do 01.07.1946 r., k. 58–62.

³³ Rota przysięgi: „Ja żołnierz Ukraińskiej Powstańczej Armii, biorąc, do ręki broń, uroczę przysięgam swoim honorem i sumieniem przed Wielkim Narodem Ukraińskim przed świętą Ziemią Ukraińską, przed przelaną krwią wszystkich Najlepszych Synów Ukrainy i przed Najwyższym Politycznym Kierownictwem Narodu Ukraińskiego: walczyć za całkowite wyzwolenie wszystkich ukraińskich ziem i ukraińskiego narodu od najeźdźców i zdobyć Ukraińskie Niezależne Zjednoczone Państwo. W tej walce nie będę żałować ani krwi, ni życia i będę walczyć do ostatniego oddechu i ostatecznego zwycięstwa nad wrogami Ukrainy. Będę mężnym i odważnym chobrym w walce i bez litosnym wobec wrogów ziemi ukraińskiej. Będę uczciwym, zdyscyplinowanym i rewolucyjnie pilnym żołnierzem. Będę wykonywać wszystkie rozkazy zwierzchników. Pilnie strzec wojskowej i państwowej

Odczytano wyniki egzaminu i oceny. Szkolenie ukończyło 91 osób, z czego 25 z ogólnym wynikiem bardzo dobrym, 17 z dobrym, 49 z oceną dostateczną. Nie ukończyło szkolenia 20 uczestników, 2 odesłano do punktu sanitarnego, 1 zwolniono na własne żądanie i 1 za karę. To dlatego stan liczebny z dnia 30 maja 1946 roku wynosił 115 kursantów a na dzień 30 czerwca 1946 roku został pomniejszony o czterech rekrutów tzn. wynosił 111 osób (Tab. 1). Na zakończeniu szkolenia zostały wydane zaświadczenia ukończenia Szkoły Podoficerskiej im. płk. „Konyka” (Ryc. 1). Po uroczystościach zakończenia kursu uczestników skierowano z odpowiednimi sztafetami do poprzednich zwierzchników³⁴.

Rycina 1. Pusty blankiet zaświadczenia ukończenia Szkoły Podoficerskiej im. płk. „Konyka”.
Źródło: AIPN-Rz-072/1, t. 12, Rozkaz nr 6, 30 VI 1946 roku, k. 42.

tajemnicy. Będę godnym pobratymcem w boju i w bojowym życiu dla wszystkich swoich towarzyszy broni. Jeśli naruszę lub złamię tę przysięgę, to niech mnie ukarze, surowe prawo Ukraińskie Rewolucji Narodowej i niech spadnie na mnie zniewaga Narodu Ukraińskiego”.

Źródło: P. Mirczuk, Ukraińska Powstańska Armija 1942–1952, Miunchen: Cicero, 1953, s. 237.
³⁴ AIPN-Rz-072/1, t. 12, Sprawozdanie z podoficerskiego szkolenia przeprowadzonego w dniach 03.05. do 01.07.1946 r., k. 60–61.

Stan prowiantu przewidziano dla 200 osób razem z oddziałem „Udarnyk” – 7, który ubezpieczał szkołę. Wykaz produktów: chleb – 4000 kg, mąka – 440 kg, ziemniaki – 9000 kg, mięso – 3000 kg, fasola, groch – 960 kg, sól – 162 kg, kasza – 110 kg, kawa – 110 kg, jarzyny – 300 kg, tytoń – 30 kg. Dzienny jadłospis: śniadanie składało się z czarnej kawy z chlebem, obiad z zupy lub gulaszu, kolacja wyłącznie z zupy.

W czasie całego kursu szkoleniowego przeprowadzono trzy odprawy. Pierwsza w instruktorsko-dowódczym składzie szkoły. Celem było zapoznanie instruktorów z programem szkolenia ze wskazaniem na co trzeba nałożyć największy nacisk. Druga odprawa odbyła się z czotowymi (dowódcami czot). Poruszono zagadnienia zachowania czotowych w stosunku do strzelców i instruktorów. Omówiono zakres zadań czotowych w kontekście pomocy instruktorom. Ostatnia odprawa odbyła się z instruktorami i czotowymi. Omówiono i ustalono ostateczne oceny z poszczególnych przedmiotów oraz lokaty dotyczące odznaczeń. Priorytetem w ocenie było kryterium oceny uczestników za zdolności przywódcze³⁵.

Wnioski – koniec działalności szkoły. Podsumowując, można wysunąć następujące wnioski. Główną przeszkodą w prowadzeniu szkolenia na kursie majowym, była na pewno kwestia wyżywienia a właściwie jego braku. Inną przeszkodą była potrzeba częstych zmian stacjonowania szkoły, co przyczyniało się do przerywania szkolenia w celu zachowania konspiracji. Poziom uczestników na kursie był bardzo zróżnicowany. Dowódca szkoły „Zenko” pisał: „Niestety, przeszkolony element był dosyć różny. Zdarzały się jednostki bardzo zdolne i wyrobione w sztuce walki (przeważnie z oddziału «Udarnyk»–2 i B[ojówek] S[łużby] B[ezpieczeństwa]). Była też jednak znaczna ilość tych, którzy na szkoleniu znaleźli się przez przypadek

³⁵ AIPN-Rz-072/1, t. 12, Sprawozdanie z podoficerskiego szkolenia przeprowadzonego w dniach 03.05. do 01.07.1946 r., k. 58–62.

lub z innych przyczyn, mogli zostać wypchani po to, aby nie przeszkadzać w oddziale (jak w «Udarnyk»–4), [dowódcy] mogli też wysłać ochotników, często nie zdających sobie sprawy, dokąd idą i jakie są ich obowiązki (na przykład oddział «Udarnyk»–5)³⁶. Nie wszyscy dowódcy oddziałów i referencji SB mimo ustnych i pisemnych zawiadomień wysłali na szkolenie żołnierzy należycie ubranych, w niektórych przypadkach nie posiadających nawet obuwia. Najczęściej rekruci nie przynosili ze sobą namiotów, garnków łyżek i misek. To były najczęstsze przyczyny utrudniające realizację programu szkoleniowego. Każdy uczestnik po szkoleniu otrzymał konspekt bojowy instruktora piechoty, bojowy instruktaż partyzancki oraz instruktaż rajdu. Ze względu na konspirację nie używano na początku nazwy Szkoła Podoficerska im. płk. „Konyka” tylko nazwy w skrócie „wyszkilnyj widdił” (tł. oddział szkoleniowy), pseudo dowódcy obozu „Baturyn”³⁷.

W 18 lipca 1946 roku po pisemnym rozkazie „Rena” rozpoczęto kolejny kurs podoficerski, który objął 200 rekrutów. Kurs trwał 4 tygodnie tym razem dowódcą szkoły był sam „Burlak”, natomiast instruktorami „Zrub”, „Lisowyk”, „Zar”, „Zenko”, „Ostap”, „Jewhen”, „Kywaj”³⁸.

Program obejmował 160 godzin wyszkolenia wojskowego, które było prowadzone w dwóch kierunkach:

- Obowiązkowe wyszkolenie żołnierza, z programem poznania taktyki walk partyzanckich, podstawowych wiadomości służby partyzanckiej i zwiadowczej.
- Podstawowe wiadomości sztuki wojskowej regularnej armii.

W ramach tego szkolenia wchodziły podstawowe wiadomości zakresu: służba polowa (60 godz.), musztra (30 godz.), wiedza o zbrojeniu (15 godz.),

³⁶ AIPN-Rz-072/1, t. 12, Sprawozdanie z podoficerskiego szkolenia przeprowadzonego w dniach 03.05. do 01.07.1946 r., k. 58–62.

³⁷ *Ibidem*, k. 58–62.

³⁸ AIPN-Rz-051/310, Protokół przesłuchania oskarżonego – podejrzanego z 02 XII 1947 r., k. 44–45.

wyszkolenie strzeleckie (15 godz.), służba wewnętrzna (15godz.), wychowanie polityczne (12 godz.), okopywanie się (5 godz.), służba sanitarna (5 godz.), łączność (3 godz.)³⁹. Było to ostatnie szkolenie przeprowadzone w Szkole Podoficerskiej im. płk. „Konyka”. Próbowano jeszcze w połowie listopada 1946 roku powołać kolejny kurs, ale skończyło się to niepowodzeniem. Poprzedni instruktor „Zrub” został zabity, „Lisowyk” i „Wola” chorowali, zbliżała się zima. Głównym powodem rezygnacji były jednak wzmożone akcje ze strony WP i KBW, nasilone po śmierci gen. K. Świerczewskiego.

Na tym zakończyła się działalność Szkoły Podoficerskiej im. płk. „Konyka”⁴⁰. Oprócz tego w lasach sieniawskich na terenie 27. odcinka taktycznego (powiat jarosławski) podjęto rozmowy o szkole podoficerskiej przeznaczonej dla kurenia (batalionu) lubaczowskiego pod dowództwem Iwana Szpontaka „Zalizniaka”. Próba ta również zakończyła się porażką z powodu trudności w pozyskaniu kadry instruktorskiej.

Przytaczani już Szcześniak i Szota uważali, że szkoła im. „Konyka” wypuszczała zbyt wielką w porównaniu z potrzebami ilość podoficerów. Wyciągnęli więc wniosek, że chodziło o nasycenie oddziałów elementem fanatycznym i urobionym ideologicznie. Trudno się z tym zgodzić, zważywszy, iż UPA była formacją skierowaną politycznie ku przyszłości. Miała walczyć o przyszłe wolne państwo ukraińskie, a zatem w razie sprzyjających okolicznościach – a te, jak zakładała Ukraińska Główna Rada Wyzwoleńcza (UGRW), której podporządkowana była UPA, miały wkrótce nastąpić. Od kadry oficerskiej i podoficerskiej zależała możliwość rozbudowy oddziałów.

Dowództwo VI OW UPA-Zachód dołożyło wielu wysiłków, aby mieć odpowiednią kadrę podoficerską. Szkoła funkcjonowała tylko w 1946 roku.

³⁹ AIPN-Rz-072/1, t. 12, Program oddziału szkoleniowego szkoły podoficerskiej im. płk. „Konyka”, k. 46.

⁴⁰ AIPN-Rz-051/310, Protokół przesłuchania oskarżonego – podejrzanego, 02. XII.1947 r., k. 44-45.

Przeszły przez nią 2 pełne turnusy po ok. 200 elewów w każdym. Uświadamiało sobie jej podstawowe znaczenie dla karności, gotowości bojowej oddziałów oraz utrzymania ich struktury organizacyjnej. Szkoła Podoficerska im. płk. „Konyka” była znaczącym i zakończonym sukcesem przedsięwzięciem organizacyjnym na terenie 26. Odcinka Taktycznego VI OW UPA – Zachód, osiągnięciem, co warte szczególnego podkreślenia, w trudnych warunkach aprowizacyjnych i militarnych.

Literatura / Література / References

- Fedak, I. (1994). Wspomnienia Iwana Fedaka. [W:] B. Huk (red.), *Zakerzonja. Wspomnienia żołnierzy Ukraińskiej Powstańczej Armii* (s. 283-386). Warszawa: Archiwum Ukraińskie.
- Mirczuk, P. (1953). Ukraińska Powstańska Armija 1942-1952 (s. 252-253). München: Cicero.
- Sodol, P. (2007), Formuвання starszynських кадрів. [W:] W. Wjatrowycz (red.), *Ukraińska Powstańska Armija. Istorija neskorenych* (s. 112-123). Lwiv: Centr doslidzeń wyzwołnoho ruchu.
- Szcześniak, A.B., Szota W.Z. (1973). *Droga do nikąd. Działalność Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i jej likwidacja w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej,
- Ukraińska Powstańcza Armia (2017). Wikipedia. Pobrano z: www.pl.wikipedia.org/wiki/Ukraińska_Powstańcza_Armia (dostęp: 12.05.2017).
- AIPN-Rz-051/310. (1946). Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej-Oddział w Rzeszowie nr. 051/310.
- AIPN-Rz-072/1. (1946). Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej- Oddział w Rzeszowie nr. 072/1.t. 12.
- CAW. (1973). Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie – 241/55/73.

To cite this chapter:

Bacic-Saliszewska, A. (2019). Formation and working of UPA (Ukrainian Insurgent Army) non-commissioned officers school named after colonel “Konyka”. In: M. Apollo, M. Krupska-Klimczak (Eds.), *Poland and Ukraine: Problems and prospects* (pp. 334-350). Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.